

Quæres, quare in veteri Testamento vocatus sit Deus deorum? Ut Ps. 49, v. 1: *Deus deorum Dominus locutus est*. Ps. 135, v. 2: *Confitemini Deo deorum*. Et Dan. 11, v. 36: *Adversus Deum deorum loquetur magnifica*. Resp.: Illa phrasis dupliciter usurpata fuit in Scripturis. Primò à Judæis, quia agnoscebant unum Deum. Et tunc sensus est: *Deus deorum*, id est, Deus noster, qui est solus Deus. Vel Deus noster, qui non solum est supra homines, sed etiam supra deos Gentilium, qui sunt falsi dñi. Et sic intelliguntur testimonia citata. Deum sensus alii verbis exprimitur, Psal. 154, v. 5: *Ego cognovi quòd magnus est Dominus, et Deus noster vix omnibus diis*. Secundo, ab infidelibus, qui agnoscebant plures deos. Et tunc sensus est, *Deus deorum*, id est, precipuus inter deos. Et sic videtur intellexisse Nabuchodonosor rex, cum dixit Danieli: *Verè Deus vester Deus deorum est*. (Dan. 2, v. 47.) Vide Maldonatum in illum locum.

QUESTIO VI.—*An in veteri Testamento usitatum fuerit invocare Sanctos?—* Respondeo: Usitatum fuit invocare sanctos Angelos, non tamen sanctos homines qui ex hac vita decesserant. Prior pars probatur ex variis Scripturæ testimoniis. Primò, ex illo Gen. 48, v. 15-16: *Deus, in cuius conspectu ambulaverunt patres mei Abraham et Isaac: Deus, qui pascit me ab adolescentiâ meâ usque in præsentem diem: Angelus, qui eruit me de concubis matris, benedixit pueris isis. Ubi Jacob patriarcha, primò quidem invocat Deum; deinde Angelum custodem, petens ab utroque benedictionem pro filiis Josephi, nempe pro Ephraim et Manasse. Secundo, ex illo Job. 5, v. 4: *Voca ergò, si est tibi qui respondeat, et ad aliquem Sanctorum convertere*. Ubi nomine Sanctorum intelligit Angelos, ut exponit Aug. in annotat. in Job. Bellarm. lib. de Sanctis, cap. 10. Emmanuel Sà in Notationibus. Similis est modus loquendi, Job. cap. 15, v. 15: *Eecce inter Sanctos ejus* (id est, inter Angelos) *namque immutabilis*. Est igitur hic sensus: *Convertere ad aliquem Sanctorum*, id est, recurre ad aliquem Angelum, qui causam tuam defendat apud Deum. Et hoc fecit Job, ut patebit ex sequenti testimonio. Tertio ex illo Job. 19, v. 21: *Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me*. Ubi Job, sicut illi suavis erat, invocat amicos suos, id est, Angelos: ut auctores citati interpretantur. Et colligitur ibid. ex capite 35, v. 25-24: *Si fuerit pro eo Angelus loquens, unus de millibus, ut ammittat hominis equitatem, miseretur ejus, et dicit: Libera eam, ut non descendat in corruptionem: inveni in quo ei propitius*. Sensus est: Si aliquis Angelorum (quos invocavit Job, dicendo *Miseremini mei*) intercesserit pro eo apud Deum, futurum est, ut Deus miseretur Job propter ejusmodi intercessionem, et dicat Angelo intercessori: *Libera eum*, etc. Posterior pars probatur: quia usquàm legimus in veteri Testamento, quòd aliquis directè invocaverit sanctos patriarchas aut prophetas, qui ex hac vita decesserant.*

Dices: Moyses invocavit sanctos patriarchas, Exod. 32, v. 13: *Recordare Abraham, Isaac et Jacob, servo-*

rum tuorum. Respondeo: Hac tria distinguenda sunt.

Primò, directè invocare Sanctos, dicendo: *Sancte Abraham, ora pro me*; hoc nunquàm factum est in veteri Testamento. Secundo, directè orare Deum, ut sit nobis propitius, propter merita sanctorum; hoc factum est in veteri Testamento: nam Salomon oravit Deum, petendo ab illo subsidium, propter merita patris sui David, jam defuncti, ut Ps. 151, v. 1: *Memento, Domine, David, et omnis mansuetudinis ejus*. Et infra, v. 10: *Propter David servum tuum, non avertas faciem Christi tui, id est, propter fidele obsequium quod tibi præstitit Pater meus, cum in hac vita mortali esset, rogo te, ne confundas faciem meam, qui loco Patris mei unctus sum in regem*. Tertio, directè orare Deum ut sit nobis propitius, propter pactum cum Sanctis initum; hoc etiam factum est in veteri Testamento, loco Exod. supra cit.: *Recordare Abraham, Isaac et Jacob, servorum tuorum, quibus jurasti per tenetipium dicens: Multiplicabo semen vestrum, sicut stellas cæli, et universam terram, de qua locutus sum, dabo seminii vestro, et possidebitis eam semper*. Hinc sequitur, quòd sit differentia inter vetus et novum Testamentum quòd attinet ad invocationem Sanctorum. Nam tametsi veteres soliti sint invocare Angelos, sicut nos facimus, non tamen soliti sunt directè invocare alios Sanctos, sicut nos facimus. Non enim dicebant: *Sancte Abraham, ora pro nobis*, sicut nos dicimus: *Sancte Petre, ora pro nobis*. Ratio est, quia Sancti in veteri Testamento non erant in cælo nec in celesti gloria, sed in loco subterraneo, quasi in carcere inclusi (1 Petr. 3, v. 19), ac proinde non poterant ordinari ac infallibiliter cognoscere viventium preces et invocationes. At Sancti in novo Testamento sunt in cælo, ubi clarè vident divinam essentiam, et in eâ, tanquàm in vivo speculo, nostras necessitates et orationes intrantur. Undè D. Greg. lib. 4 Dial., cap. 55, de illis sic scribit: *Quid est, quòd tibi nascunt, ubi scientiam omnia sciunt? De quo plura dixi in opusculo de invocatione Sanctorum*.

QUESTIO VII.—*An in veteri Testamento usitatum fuerit orare pro defunctis?—* Resp.: Fuit usitatum, ut colligitur ex lib. 2 Machab., cap. 12, v. 42 et seq., ubi Judas Machabæus curavit offerri sacrificium pro mortuis. Textus sic habet: *At verò fortissimus Judas hortabatur populum conservare se sine peccato, sub oculis videntes quæ facta sunt pro peccatis eorum, qui prostrati sunt. Et factâ collatione, undecim millia drachmas argenti misit Jerusalem offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bonè et religiose de resurrectione cogitans. (Nisi enim eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur et vanum orare pro mortuis.) Et quia considerabat quòd hi, qui eum pietate dormitionem acciperent, optimam haberent repositionem gratiam. Sancta ergò et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur. Ubi tria notanda sunt. 1. Quòd Judas curaverit orari pro mortuis. 2. Quòd id fecerit ad exsolvendum illorum peccata. 3. Quòd laudabiliter fecerit.*

Dices 1°: Libri Machabæorum non sunt canonici, quia

non habentur in canone Judæorum.—Resp. Sunt canonici, ut docet Innocentius, Augustinus, et alii passim, quos citavi cap. 1, q. 1. Nec obstat, quòd non sint positi in canone Judæorum: quia ille canon factus est antequàm libri Machabæorum conscriberentur. Non ergo mirum est, si in illo canone non habeantur. Hæbent tamen in canone christianorum, ut patet ex auctoribus citatis. Undè Aug. lib. 18 de Civ. Dei, cap. 56: *Machabæorum libros, non Judæi, sed Ecclesia pro canonicis habet*. Dices 2°: Etiam constet Judam Machabæum curasse offerri sacrificium pro mortuis, non idè sequitur legitime id factum esse. Nam multa narrantur in Scripturâ, quæ non legitime facta sunt.—Respondeo. Sicut constat Machabæum id fecisse, sic etiam constat laudabiliter fecisse. Quod tripliciter probò. 1° Ex verbis Scripturæ: *Sancta ergò et salubris est cogitatio pro defunctis exorare*. 2° Ex consensu totius Ecclesie catholicæ, quæ imitatur factum Judæ. 3° Ex personâ ipsius Judæ. Fuit enim vir laudatissimus, et tante auctoritatis apud Judæos, ut instituerit festum Encæniorum (lib. 4 Machab. 4, v. 59), quòd adhuc tempore Christi publicè celebrabatur, et ab ipso Christo fuit coonestatum. (Joan. 10, v. 22.) Dices 3°: Illi pro quibus Judas curavit offerri sacrificium, erant sacrilegi, quia furati erant donaria idolorum, quod aperte pugnat cum ipsorum lege, Deut. c. 7, v. 25-26: *Sculptilia eorum igne combures; non concupiscas argentum et aurum, de quibus facta sunt, neque assumes eis tibi quidquam: ne offendas; propterea, quia abominatio est Domini Dei tui. Nec inferas quidpiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut et illud est*. Undè constat, mortuos fuisse in peccato mortali. At peccatum mortale non tollitur post hanc vitam.—Respondeo: Hic aliqua certa sunt, aliqua incerta. 1° Certum est, eos de quibus agitur, contra legem peccasse, sive mortaliter, sive venialiter. 2° Peccatum mortale, quoad culpam, non tolli post hanc vitam. 3° Si ergo aliqui ex illis mortui sint in peccato mortali, non profuisse illis sacrificium. 4° Si autem verè doluerint de peccato antè mortem, profuisse, non ad tollendam culpam, quam suppono pro contritionem sublatam esse, sed ad penam temporalem expiandam. Hæc incerta. 1° An omnes peccaverint mortaliter in illo facto; quia poterant aliqui excusari à peccato mortali vel propter parvitatem materie, quam abstulerant, vel ex aliquo alio capite. 2° An omnes qui peccarunt mortaliter, mortui sint in peccato mortali; quia aliqui fortè habuerunt veram contritionem antè mortem. Si ergo aliqui vel non peccaverint mortaliter, vel certè doluerint de peccato mortali, rectè pro illis sacrificium oblatum est. Et quamvis Judas Machabæus id certò non sciverit, fecit tamen laudabiliter, pro omnibus sacrificium offerendo. Sicut etiam nos, quando oramus pro absentibus, sæpè nescimus in quo statu illi sint: an scilicet viventes, an mortui; bonè, an malè dispositi, digni, an indigni; prædestinati, an reprobi: et tamen non malè facimus, pro illis orando. Habemus similia exempla in Scripturis. Certè Stephanus cum oraret pro lapidantibus, non sciebat in quo statu quisque illorum esset: an scilicet

ex eorum numero, quibus profutura esset oratio, sicut profuit Saulo: an ex aliorum numero, quibus profutura non esset, cujusmodi erant plerique Pharisei. Et tamen pro omnibus sine exceptione oravit: *Nestatus illis hoc peccatum*. An idè eratio illius culpanda? absit. Similiter apostolus Paulus, dum Romæ esset in vinculis, scribebat Ephesiis et Colossensibus, ut instanter et omni tempore pro ipso orarent. (Ephes. 6, v. 19. Colos. 4, v. 5.) Nec dubium est, quid id fecerint. Et tamen, dum postea, clero temporis intervallo, pro absente orarent, meritò poterant dubitare, in quo statu ipse tunc esset: an adhuc Romæ teneretur in vinculis, an capite jam plexus, aut aliò ablegatus esset. An idè non rectè orarunt? Idem ergo judicium est de Judâ Machabæo. Nescierit sanè in quo statu mortui essent illi pro quibus sacrificium offerrebat: non idè malè fecisse putandus est.

CAPUT IV.

DE CHARITATE ET PRECEPTIS CHARITATIS.

Duplex est charitas. Una naturalis, quæ diligitur Deum et proximum secundum dictamen luminis nature. Altera supernaturalis, quæ diligitur Deum et proximum secundum dictamen luminis fidei. Prior potest esse in ethnicis; posterior tantum in fidelibus. Hic agimus de posteriori. Et quæritur 1°: Quid sit charitas? 2° An in veteri Testamento fuerint duo præcepta charitatis: utrum de diligendo Deo ex toto corde: alterum de diligendo proximo sicut seipso? 3° An prius præceptum de diligendo Deo ex toto corde, sit possibile in hac vita? 4° An posterius præceptum de diligendo proximo, intelligatur tantum de amico, an etiam de inimico? 5° Quid sit diligere proximum sicut seipsum?

QUESTIO PRIMA.—*Quid sit charitas?—* Respondeo: Charitas est virtus à Deo infusa, quæ Deus diligitur propter se, et proximus propter Deum. Hæc partim convenit cum fide et spe, partim discrepat. In eo convenit, quòd sit supernaturalis et à Deo infusa, sicut fides et spes: in eo discrepat, quòd sit perfectior fide et spe juxta illud 1 Corinth. 13, v. 15: *Nunc autem manent fides, spes, charitas: tria hæc; major autem harum est charitas*. Est autem ex duplici capite perfectior. Primò, quia fides et spes, sicut etiam alie virtutes, nihil presumt sine charitate; prolixe ostendit Apostolus loco citato. Et hoc sensus docent theologo cum D. Thomâ 2, 2, q. 25, art. 8, charitatem esse formam, animam, et vitam aliarum virtutum. Nam sicut corpus humanum habet omnem vim et valorem operandi ab animâ, quæ est vita et forma corporis, sic alie virtutes habent omnem vim ac valorem merendi à charitate. Undè August. lib. 15, de sancta Trinitate, cap. 18: *Ipsam fidem non facti utilem, nisi charitas*. Sine charitate quippe fides potest quidem esse, sed non in processu. Secundo, quia fides et spes includunt quendam imperfectionem: Fides quidem, obscuritatem; spes verò, dilationem boni, quod speratur. At charitas nullam includit imperfectionem. Hinc infert apostolus, fidem, et spem, quia imperfecta sunt, non manere in beatis in cælo;

charitatem, quia perfecta est, manere. (1 Corinth. 13, v. 8.) Propter hanc perfectionem dici solet, charitatem eminare inter virtutes, sicut aurum eminet inter metalla, ignis inter elementa, sol inter planetas, cœlum empyreum inter orbis cœlestes, Seraphim inter Angelos. Nam charitas, quæ diligimus Deum et proximum, est quasi aurum pretiosissimum, quo comparamus nobis bona cœlestia: est ignis, quod accenditur et inflammatur animus: est sol qui illuminat, fecundat, vivificat: est cœlum empyreum, in quo habitat Deus cum beatis: est virtus seraphica, quæ homines ardentem efficit.

QUESTIO II. — *Quæ fuerint præcepta charitatis in veteri Testamento?* — Respondetur: Hæc duo principalia: Unum Deut. 6, v. 5: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota animâ tuâ, et ex totâ fortitudine tuâ.* Alterum Lev. 19, v. 18: *... Diliges amicum tuum sicut teipsum.* Christus utrumque conjunxit in Evangelio et expressis his verbis, Matth. 22, v. 37 et seq.: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex totâ animâ tuâ, et ex totâ mente tuâ: hoc est maximum et primum mandatum. Secundum autem simile est hæc: Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis universa lex pendet et propheta.* Prius præceptum, de diligendo Deo ex toto corde, jubebantur Judæi ligare in manibus, collocare inter oculos, et scribere super januas et postes domum suarum. Sic enim habetur Deut. 6, v. 4 et seq.: *Audi, Israel, Dominus Deus noster, Dominus unus est. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex totâ animâ tuâ, et ex totâ fortitudine tuâ. Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, et narrabis ea filiis tuis, et meditaberis in eis sedens in domo tuâ, et ambulans in itinere, dormiens atque consurgens. Et ligabis ea, quasi signum in manu tuâ, et eruntque et movebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine, et ostiis domus tuæ. Et infra cap. 11, v. 20: *Scribes ea super postes et januas domus tuæ.**

Quæres, quo sensu hoc intelligendum sit? — Resp.: Duplex est expositio. Una veterum Judæorum qui propriè intelligebat, sicut verba sonant. Itaque apud illi erat consuetudo, ut scriberent legem Dei in membrana, et affigerent fronti, brachio, fimbriis et ostio domus suæ. Hinc Christus, Matth. 23, v. 3, de Scribis et Phariseis ait: *... Dilatant enim phylacteria sua, et magnificant fimbrias.* Ubi per phylacteria intelligit membranas, in quibus lex Dei scripta erat, quas Pharisei in fronte versûs utramque aurem, et in brachiis circa manus et in fimbriis vestimentorum gestabant, ut perpetuò legem Dei ante oculos haberent. Dicta autem sunt à Græcis *phylacteria*, id est, conservatoria, quod ad conservandam legem memoriam instituta essent. Vide Maldonat. in comment. illius loci (1).

(1) Judæorum vestitus erat valde simplex: tunica ex lana vel lino confecta, laxa et usque ad talos deflorens, quæ cingulo cuti adstringebatur, et pallium quod erat quadratum oblongum frustum panni, duobus extremis lateribus annexæ fimbriis, et quatuor angulis vittas cerealis coloris alligatas habens, erant totus eorum cruentus. — Pallium multiplicem habe-

Alterâ nostrorum interpretum, qui non intelligunt propriè de externâ scriptione legis in membranis, et affixione ad frontem, brachia et ostia; sed de jugi memoriâ et recordatione illius præcepti: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Ubi hic sensus: ita constantem et continuam illius præcepti habebis recordationem, ac si frontalibus, dextralibus, ac liminaribus inscriptum esset, et tuis oculis perpetuò obijceretur et observaretur. Itâ Lyranus, Abulensis, Rabanus, Cornelius. Itaque secundum hos auctores, eadem res semel propriè, semel metaphoricè proposita est. Propriè, cum dictum est: *Eruntque verba hæc in corde tuo, et meditaberis in eis, sedens in domo tuâ, et ambulans in itinere.* Metaphoricè, cum additum est: *Et ligabis ea, quasi signum in manu tuâ: eruntque et movebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine et ostiis domus tuæ.* Hæc posterior expositio passim recepta est. Prior tamen est valde probabilis et magis accommodata statui Judæorum, et analogie veteris ac novi Testamenti, quæ, ut supra dixi, in eo consistit, quod Judæi fuerint servi, Christiani sint filii; illi haberint externam litteram; hi habeant internum spiritum; illi fuerint quasi carnales, hi spirituales. Itaque illi per externam et sensibilibus signa debebant instrui ac doceri de rebus spiritualibus. Sic per macerationem bonum et ovium, instructi sunt de futurâ Christi passione: per externam circumcisionem carnis, de internâ cordis contritione: per transitum maris Rubri, de effectu Baptismi. Ergo veritatem est, quod etiam per externam scriptionem legis, et affixionem ad frontem, brachia, fimbrias, parietes, moniti fuerint de observandâ lege. Et itâ sentit D. Thomas in 1-2, q. 102, à 6 ad 7, ubi cum alteram nostrorum interpretum expositionem proposuisset, postea subdit: *Potest tamen dici, quod, quia populus ille carnalis erat, et dura cerebri, oportuit etiam per hujusmodi sensibilia eos ad legem observantiam excitari.*

QUESTIO III. — *An prius præceptum de diligendo Deo ex toto corde, sit possibile in hac vitâ?* — Negat Calvinus. Affirmat Catholicus, et probant exemplo Davidis et aliorum sanctorum qui illud servarunt. Psalm. 118, v. 10: *In toto corde meo expositi te.* Et 5 Reg. 14, v. 8: *... Non fuisisti sciti servus meus David, qui custo-dit mandata mea, et secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum esset in conspectu meo.* Et 4 Reg. 23, v. 25 de Josiâ: *Similibus illi non fuit ante eum rex, qui revertetur ad Dominum in omni corde suo, et in totâ animâ suâ et in universâ virtute suâ, justâ omnem legem Moysi.* Et rursus Ecclesiastici 47, v. 10, de Davide: *De omni corde suo... diligit Deum.* Hic apertè videt, Davidem et Josiâ dilexisse Deum ex toto corde, juxta præceptum decalogi. Nesc dubium, qui eisdem fecerint Abraham, Moyses, Samuel, Elias, Eliseus, Jeremias, et alii Prophetae. Et in novo Testamento usum, et capituli tegumento adversus calos et imbres quoque inserviebat. Calcei eorum sandalia fimbres videbantur. Pro vestitu et ornata mulierum; vide Iudith. cap. 16. Confer si lubet Calmetum, qui penitentiam scripsit dissertationem de re vestitiarâ Hebræorum, et Yarth. Archeology. Bib.

mento, beata Virgo, apostoli, Stephanus, Timotheus, Titus, et alii non pasci, præserunt cum de his prædictum sit, Deut. 30, v. 6: *Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, et cor seminis tui, ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, et in totâ animâ tuâ, ut possis vivere.* Porro, ut res toto clarîus percipiatur, explicandum est, quis sit sensus illius præcepti, quod jubetur diligere Deum ex toto corde. Sic enim facili constabit an servari possit necne. Potest autem triplex sensus. Primus, ut diligamus Deum ex toto corde, id est, ut totum cor nostrum, quantum est, in eo solo diligendo occupetur, nec aliud amemus aut diligamus, quàm ipsum. Hoc sensu non præcipitur Dei dilectio: alioqui non liceret proximum diligere, quod tamen facere jubetur. Alter est, ut diligamus Deum ex toto corde, non quod totum cor nostrum in eo diligendo debeat occupari, sed quod tanto conatu in eum ferri debeat, quanto fieri potest. Nec hoc sensu præcipitur, quavis si præcipiatur, servari posset. Quis enim dicat impossibile sibi esse, diligere Deum tanto conatu, quanto diligere eum potest? Tertius est, ut diligamus Deum ex toto corde, id est, ut diligamus eum super omnia, ut præferamus illum rebus aliis, ut nullas rei amorem Dei amorî anteponamus, ut nullius creature timore vel amore velimus Deum offendere, et ab illius amore recedere. Ille verus ac germanus sensus est. Hunc expressit Apostolus Rom. 8, v. 29: *... Neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, id est, nulla poterit efficere, ut ejus amorî postponamus dilectionem Dei.* Et Christus, Matth. 10, v. 37: *Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus, id est, qui amorem parentum præferat amorî Dei, non diligit Deum super omnia.* Undè è contrario, qui amorî parentum (qui in filiis solo esse maximis) præferat amorem Dei, convinctur diligere Deum super omnia. Hoc sensu laudatur Abraham (Genes. 22, v. 16, et seq.), quod cum haberet unicum filium Isaac, quem intimè diligebat, ejus tamen dilectioni præferret dilectionem Dei. Nam si inter omnes creaturas, nullam tantoperè amabat, sicut filium unigenitum; et nihilominus hunc ipsum filium paratus erat offerre Deo in sacrificium; evidens signum erat, eum diligere Deum super omnia, vel, quod idem est, ex toto corde. Hinc concludo, hoc præceptum non esse impossibile, si eo sensu explicetur, quo jam explicatum est.

Sed objicit Augustinus in lib. de Spir. et Lit. cap. ult. et in lib. de Perfectione Justitiae resp. 17, ubi ait, hoc præceptum non posse impleri in hac vitâ, sed in alia. At prompta est responsio. Nam duo nititur ostendere Augustinus, quæ verissima sunt. Unum est præceptum illud, *Diliges Deum ex toto corde, et ex totâ animâ, et ex totis viribus,* posse quidem impleri in hac vitâ, quoad obligationem, quam inducit; non tamen quoad verba, quibus proponitur. Alterum est, in hac vitâ non tam perfectè diligi Deum, quàm in alterâ, quod probat hæc ratio: dilectio supponit cognitionem; in hac vitâ cognoscimus Deum obscure per fidem; in alterâ clarè per visionem: quid ergo mirum,

si in hac vitâ minùs perfectè, in alterâ perfectè Deum diligamus? Hanc esse mentem Augustini, ex ipso textu colligitur. Nec in minimo nobis repugnat.

QUESTIO IV. — *An posterius præceptum, de diligendo proximo, intelligatur tantum de amico, an etiam de inimico?* — Ratio dubitandi est, quia Levit. 19, v. 18, expressè dicitur: *... Diliges amicum tuum, sicut teipsum.* Ubi inimicus videtur excludi. Unde in Evangelio dicit Christus Mat. 5, v. 43-44: *Audistis, quia dictum est: Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros.* Ut sit discrimen veteris ac novi Testamenti, quod in veteri datum fuerit præceptum de diligendis tantum amicis: in novo, de diligendis omnibus, tam amicis, quàm inimicis. Auget hanc difficultatem, quod quidam legisperitus in Evangelio interrogaverit Christum, quis deberet intelligi per proximum quando dicitur: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* (Luc. 10, v. 27.) Nam ex illâ interrogatione apparet Christum in hac re dissensisse à Judæis, eò quod Judæi putarent solos amicos, Christus etiam inimicos, nomine proximi, comprehendere. Magni sanè auctores ita sentiunt. Qui primò quidem generatim docent Christum non solum interpretatum esse legem Mosaicam, et à corruptelis Pharisæorum vindicasse (Matth. 5, v. 21 et seq.), sed reverà novam quasdam leges addidisse, quæ in veteri Testamento non erant. Ac nominatim addidisse hanc: *Diligite inimicos vestros,* quæ in lege Mosaicâ nusquam legitur. Itaque hoc interesse inter Judæos et Christianos, quod Judæi, vi præcepti Moisaici, debebant diligere solos Judæos, qui nominè proximorum designabantur, non autem Gentiles, qui hostes sui inimici illorum erant; Christiani verò, vi præcepti evangelici, debeant omnes diligere, etiam hostes et inimicos.

Dices: Etiam in veteri Testamento fuit præceptum de diligendis inimicis, ut patet ex illo Exod. 23, v. 4: *Si occurreris bovi inimici tui, aut usino erranti, redde ad eum.* — Resp.: Ibi per inimicum non intelligitur verus inimicus, id est, Gentilis; sed Judæus, cum quo Judæus inimicitias gerere prohibebatur. Hoc indè constat, quia qui illic inimicus dicitur, alibi frater appellatur, ut Deut. 22, v. 1: *Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, et præteribis, sed reddeas fratri tuo.* Alioqui quando de veris inimicis, id est, de Gentilibus sermo est; tunc Judæi jubentur eos interficere, ac penitus delere. Deut. 23, v. 19: *... Delebis nomen ejus sub caelo.* Hanc sententiam sic explicat, Maldonatus, in cap. 5 Matth., v. 21; et ex eo Serarius, lib. 2 Tribaresii, cap. 8.

QUESTIO V. — *Quid sit diligere proximum sicut seipsum?* — Difficultas est, quid significet illa particula, *sicut.* — Resp.: Non significat equalitatem, sed similitudinem: Primum patet, quia homo, secundum ordinem charitatis, debet seipsum magis diligere quàm proximum; et hoc sensu dici solet: *Charitas incipit à seipso.* Posterius etiam patet, quia tametsi debeat seipsum magis diligere quàm proximum, tenetur tamen similia dilectionis signa exhibere proximo.

atque sibi ipsi. Et hoc significat particula, *sicut*. Querens, in quo consistat hæc similitudo?—Respondeo: In tribus, 1° in materia; 2° in modo et qualitate; 3° in affectu. Vult enim Deus ut ea bona que tibi optas, optes etiam proximo; ut sicut teipsum diligis propter Deum, sic etiam diligas proximum propter Deum, ut eo effectu et conatu, quo diligis teipsum, diligas etiam proximum, salvo semper ordine charitatis, de quo fusè supra disputatum est.

Dices: Homo sæpè optat sibi noxia, ut honores, voluptates, divitias; que non tenetur optare proximo. Ergo falsum est, Deum velle, ut que quisque sibi optat, optet etiam proximo.—Respond.: Nos hic agimus de eo qui ex verâ charitate diligit seipsum; non de eo qui servit suis cupiditatibus et concupiscentiis. Vide Maldonatum in cap. 22, Math. v. 36.

CAPUT V.

DE LEGE MOSAICA

Lex Mosaica triplex est, moralis, ceremonialis et judicialis. Moralis summation continetur in decalogo. Et duo potissimum præcipit, cultum Dei et justitiam cum proximo. Ceremonialis, speciatim determinat, quibus ritibus ac ceremoniis colendus sit Deus. Judicialis, quibus modis justitia cum proximo servanda. Itaque triplicia sunt præcepta Mosaica, de quibus Deuter. 5, v. 54 *Loquitur tibi omnia mandata mea, et ceremonias, atque judicia.* Et cap. 6, v. 1: *Hæc sunt præcepta, et ceremonias atque judicia que mandavit Dominus Deus noster, ut docerem vos.* (Vide D. Thomam in 1-2, quest. 99, et sequentibus.) Hoc posito, multa possunt disputari. 1° An lex Mosaica fuerit bona? 2° An utilis? 3° An perfecta et sufficiens ad salutem? 4° An à Deo data? 5° Ubi, quando et quomodo data? 6° An obligaverit solos Judæos? 7° Quam arête obligaverit? 8° An nunc penitus abrogata sit? 9° An in ejus locum successerit lex evangelica, et quo illa sit?

QUESTIO PRIMA. — An lex Mosaica fuerit bona? — Manichei, teste Augustino (in lib. contra Adimantum, et lib. 22 contra Faustum), docuerunt fuisse malam et injustam: Primò, quia concessit usuram et libellum repudii, que mala et injusta sunt. (Deut. 33 et 54.) Secundò, quia fuit tyrannica, ut patet ex illo Exod. 21, v. 24: *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede.* Tertio, quia fuit intolerabilis, et observatio impossibilis. Act. 15, v. 10: *Quid tentatis Domine, imponere jugum super cervicem discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?* Hinc sæpè reprehenditur in Scripturis, Ezech. 20, v. 25: *Ego dedi eis præcepta non bona, et judicia in quibus non vivunt.* Et Rom. 4, v. 15: *Lex enim iram operatur.* Et Rom. 5, v. 20: *Lex autem subintravit ut abundaret delictum.* Et Rom. 7, v. 8-9: *Sine lege enim peccatum mortuum erat. sed cum venisset mandatum, peccatum revivit.* Et Hebr. 8, v. 7: *Si illud prius (testamentum) culpâ vacasset, non utique secundi locus inquireretur.*—Respond.: Lex Mosaica fuit bona, justa, sancta, ut patet ex illo Rom. 7, v. 12: *Lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum et bonum.* Ubi

mandatum legis Mosaicæ dicitur sanctum, propter præcepta ceremonialia: justum, propter judicialia: bonum propter moralia, ut nota D. Th. 1-2, q. 99, art. 4, in corp. Et ratio est, quia Deus fuit auctor illius legis, ut postea demonstrabo: ad Deum non potest esse auctor malæ et injuste legis; quia, ut inquit Job. 56, v. 22: *Nullus ei similis est in legislatoribus.* Et ut habetur Prov. 8, v. 15: *Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt.* Ad argumenta Manicheorum sic respondeo. Ad 1: Libellus repudii et usura, si spectentur eo modo, quo Judæis concessa sunt, non sunt mala, sed licita, ut infra suo loco probandum est. Ad 2: Lex Mosaica præsertim judicialis, non quidem fuit tyrannica, sed tamen servilis, et accommodata statui Judæorum. Sicut enim Christiani sunt in statu filiorum ac libertatis, sic Judæi erant in statu timoris ac servitutis. Debeant igitur metu penarum à peccatis absterri. Quò spectat illud Deut. 19, v. 20: *Ut audientes ceteri timorem habeant, et nequaquam talia audeant facere.* Ad 3: Fuit quidem difficilis observatio, non tamen impossibilis. Fuit autem difficilis, si conferatur cum lege evangelicâ, que est facilissima. Rationem hujus discriminis jam insinuaui. Nam lex Mosaica data fuit Judæis, qui erant servi: lex evangelica data est Christianis, qui sunt filii: servorum autem conditio difficilior est, quam filiorum. Testimonia Scripture, que ultimo loco adducebantur, nihil aliud probant, quam quod dicitur sum in 5° q., nempe legem Mosaicam fuisse imperfectam, et non potuisse quempiam liberare à peccato.

QUESTIO II. — An lex Mosaica fuerit utilis? — Resp.: Ad multa fuit utilis. Hoc insinuat Apost. ad Gal. 3, v. 24, cum ait: *Lex pedagogus noster fuit in Christo:* vel, ut græcè est, *ad Christum.* Constat autem, pedagogum ad multa utilem esse, respectu puerorum, quos habet sub sua disciplinâ ac potestate. Nam primò ostendit illis in quo peccent, ut emendentur. Secundò, coercet illos metu virgarum, ne in posterum peccent. Tertio, docet illos prima rudimenta grammaticalia, et sic paulatim disponit ac præparat ad altiora studia capessenda. Hæc omnia, servatâ proportione, præstabat lex Mosaica, respectu Judæorum, qui veluti pueri, subjacebant legi, tanquam suo pedagogo. Ac primò ostendebat illis, in quo peccarent, ut testatur apost. Rom. 3, v. 20: *Per legem enim cognitio peccati.* Nam sicut pueri, antequam datur illis pedagogus, sæpè delinquant; et propter ignorantiam, non advertunt illis lex scripta, sæpè peccabant, et propter excitationem cordis non sciebant se peccare. Rom. 4, v. 21: *Obscuratum est insipientibus cor eorum.* At post legem datam, cooperunt agnoscere sua peccata. Rom. 7, v. 7: *Peccatum non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam nascebam, nisi lex diceret: non concupiscentis: hæc autem cognitio erat necessaria via ad suscipiendum Christum.* Cum enim Christus in Evangelio dicatur venisse ad delenda peccata, certè si Judæi non cognovissent se esse peccatores, non utique Christum suscepissent. Secundò, lex Mosaica coercet Judæos

metu penarum, ut in posterum à peccato absterrent. Hinc spectant omnia præcepta pœnalia, terrores et comminationes, que à lege intenduntur. Exod. 21, v. 15: *Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur.* Et v. 24: *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede.* Et alibi sæpius. Tertio, lex Mosaica docebat Judæos prima rudimenta fidei christianæ, et sic disponebat et præparabat illos ad perfectam Christi cognitionem, suo tempore capessendam. Proponēbat illis umbras, figuras, involuera, sub quibus Christus abscondebatur. Proponēbat, inquam, crenta animalium sacrificia, ut inde assurgerent ad investigandum crentum sacrificium in cruce. Proponēbat circumcisionem, figuram baptismi: purificationes, figuram penitentiae: agnum paschalem, figuram Eucharistiæ: æneum serpentem, figuram Christi, et sic deinceps.

QUESTIO III. — An lex Mosaica fuerit perfecta et sufficiens ad salutem? — Respondeo. Non fuit. Hebr. 7, v. 19: *Nihil enim ad perfectum adduxit lex,* et ratio est, quia non conferebat gratiam, quam confert lex evangelica. Joan. 1, v. 17: *Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est.* Hoc sensu apost. ceremonialis legis Mosaicæ vocat *inferam* et *egena elementa.* (Gal. 4, v. 9.) Et cum alibi dicit legem Mosaicam non vacasse culpâ, intelligendum est non vacasse imperfectione, seu fuisse imperfectam. Hebr. 8, v. 7. Fœdem sensu multi interpretantur illud Ezech. 20, v. 25: *Dei eis præcepta non bona, id est, imperfecta: Et judicia, in quibus non vivunt, id est, non sufficientia ad vitam spirituales.* Hinc sumitur differentia inter legem Mosaicam et evangelicam. Nam Mosaica dirigebat quidem Judæos, prescribendo et ostendendo quid agendum aut omittendum esset, non tamen præbebat vires et gratiam, quâ legis præcepta implerentur: evangelica, utrumque facit. Docet enim quid facere et omittere debeamus, et præterea confert gratiam, que nos juvat et corroborat, ut possimus exequi quod prescriptum est. Hanc differentiam pulchrè explicat Aug. in lib. de Spiritu et Litterâ, cap. 15, et passim contra Pelagianos, in hunc fere modum: 1. Lex vetus continet præceptum; lex nova auxiliium. 2. Lex vetus dat lucem, ut sciamus; lex nova dat virtutem, ut faciamus. 3. In lege vetere dicit Dominus: *Fac quod jubeo:* in novâ nos dicimus: *Da quod jubes.* 4. Lex vetus prescribit multas externas ceremonias: nova dirigit internas actiones. Ex quâ iterum oriuntur alia differentia. Nam lex vetus seu Mosaica, non poterat per se procedere homini ad salutem, quia id sine gratiâ fieri non potest: at nova seu evangelica per se sufficiens est ad hunc effectum. Et hoc est, quod toties inculcat apost. in epist. ad Rom. et Galat., neminem justificari ex operibus legis, sed ex fide in Christum. Quò etiam spectat illud 2 Cor. 5, v. 6: *Littera enim occidit, spiritus autem vivificat:* Nam reverâ lex Mosaica, præter externam litteram, nihil confert. Externa autem littera tantum morietur, nisi legem observes: neque tamen dat subsidium gratiæ, quo adjutus, observare possis. Hoc subsidium à novâ lege petendum

est, que præter externam litteram præcipientem, præbet internum spiritum corroborantem, ac adjuvantem, qui vite spiritualis principium est.

Dices: Quomodo ergo sancti veteris Testamenti, qui vixerunt sub lege Mosaica, justificati sunt? — R.: Non sunt justificati ex lege Mosaica quam habebat præsentem, sed ex evangelicâ, que tametsi præsens non esset, tamen virtus illius per quamdam anticipationem, ad eos usque porrigebatur. Quomodo hoc? Quia credebant in venturum Christum, qui per sua merita, tunc quidem nondum exhibita, sed tamen suo tempore exhibenda, conferret illis gratiam justificantem, per quam poterant à peccatis liberari, et in adoptionem filiorum Dei transire. Vide D. Thom. in 1-2, q. 98, art. 2, ad 4.

QUESTIO IV. — An lex Mosaica fuerit à Deo data? — Sicut Manichei, ut supra dixi, negarunt legem Mosaicam fuisse bonam, sic consequenter affirmarunt, non à Deo, sed à diabolo datum esse, ut refert August. contra adversarium supra citatum, patim in duobus libris contra adversarium legis et prophetarum: et in libro de Hæresibus cap. 46, ubi ponit hoc eorum dogma: *Deum, qui legem per Moysen dedit, et in Hebræis prophetis locutus est, non esse verum Deum, sed uxor ex principibus tenebrarum.* — R.: Idem est auctor Mosaicæ et evangelicæ legis, nempe Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi. Ita concil. Trid. sess. 4. Et aperte colligitur ex Scripturâ. Nam Christus, Math. 15, v. 6, loquens de lege Mosaica, appellat mandatum Dei, cum ait: *Irritum fecistis mandatum Dei, propter traditiones vestras.* Et apost. non semel affirmat, Patrem Christi fuisse auctorem veteris Testamenti, ut Rom. 1, v. 1 et seq.: *Paulus servus Jesu Christi vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei, quod antea promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo.* Et Hebr. 1, v. 1-2: *Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis: novissimè, diebus istis, locutus est nobis in Filio.* Et probatur ratione D. Thomæ in 1-2, q. 98, art. 2, quia ejusdem est proponere finem, et disponere media ad finem: sed lex evangelica est finis legis Mosaicæ juxta illud Rom. 10, v. 4: *Finis enim legis, Christus:* ergo idem Deus, qui est auctor legis evangelicæ, est etiam auctor legis Mosaicæ. Et confirmatur hæc ratio, quia auctor legis Mosaicæ hoc potissimum spectavit, ut per illam legem deduceret homines ad Christum. Quod duobus modis præstitit: Primò, per vaticinia prophetarum, qui multa de Christo prædixerunt. Secundò, per sacrificia Mosaica, que erant figura mortis Christi. At diabolus non conatur homines hoc modo perducere ad Christum, sed potius ab illo abstrahere. Ergo ipse non est auctor legis Mosaicæ.

Dices primò: Operæ Dei sunt perfecta, ut habetur Deut. 3, v. 24. At lex Mosaica non est perfecta, ut quæst. præced. dictum est: ergo Deus non est auctor legis Mosaicæ. — R.: Major potest dupliciter intelligi. 1. Opera Dei sunt perfecta, id est, unumquodque opus Dei tale est, cui absolutè nihil desit. Sic falsa est. 2. Opera Dei sunt perfecta, id est, unumquodque opus

Dei tale est, cui in suo genere nihil desit. Sic vera est. Jam applico. Lex Mosaiica non est absolutè perfecta, quia deest illi aliquid, quod habet lex evangelica, nimirum virtus et efficacia justificandi. Est tamen perfecta in suo genere, quia cum ex suo genere debeat esse umbra seu figura legis evangelicæ, in eo genere nihil illi deest. (Vide D. Thom. loco citato ad 1.) Dices secundò: Scriptura ait: Legem Mosaiicam ab Angelis datam esse, Gal. 3, v. 19: *Lex propter transgressiones posita est... ordinata per Angelos in manu Mediatoris.* Et Act. 7, v. 55: *Acceptis legem in dispositione Angelorum.* — R.: Lex Mosaiica tribuitur Deo, Angelis et Moysi; sed diverso modo: Nam Deus fuit auctor illius legis, Angeli promulgarunt illam Moysi, Moyses populo. Simile est de lege evangelicâ. Deus fuit illius auctor: Christus qui homo, promulgavit illam apostolis, apostoli toti mundo.

Quæstio v. — *Ubi, quando, et quomodo data fuerit lex Mosaiica?* — Tria queruntur: primò, ubi data sit? — Resp.: Data est in Monte Sinai, ut patet ex illo Levit. 26, v. 45: ... *Hæc sunt iudicia atque præcepta, et leges, quæ dedit Dominus inter se et filios Israel in monte Sinai per manum Moysi.* Hoc tamen interest, quòd lex decalogi data sit in ipso monte (Exodi c. 19 et 20); at lex ceremonialis et judicialis in tabernaculo ad radicem montis. (Levit. 1, v. 1.) Queritur secundò, quando data sit? — R.: Lex decalogi data est die quinquagesimo ab egressu filiorum Israel ex Ægypto, id est, in Pentecoste. Nam tertio die mensis tertii venerunt ad montem Sinai, iuxta illud Exodi 19, v. 1: *Mense tertio egressus de terrâ Ægypti, in die hæc venerunt in solitudinem Sinai.* Ubi illa particula, *in die hæc*, significat in die ejusdem numeri cum mense tertio, nempe tertio die mensis tertii. Rursùm, tertio die post adventum, data est lex. (Ibid., v. 11.) Tertius autem dies post adventum, fuit sextus dies mensis tertii. At lex ceremonialis et judicialis postea data est: non quidem uno die, sicut lex decalogi, sed successivè per varios dies, ut patet Levit. 9, v. 1; item 16, v. 1 et alibi. Queritur tertio, quomodo data sit? — R.: Judæi antequàm daretur ipsis lex decalogi, iubebantur se sanctificare, et preparare per duos dies, ut tertio die cum debità reverentiâ legem acciperent. Hæc autem sanctificatio et preparatio consistebat in tribus. Primò, ut abstinerent ab uxoriis. Secundò, ut lavarent vestimenta sua. Tertio, ut non ascenderent montem Sinai ac nequidem attingerent illum, tanquam curiosi scrutatores presentia et majestatis Dei, sed potius ex reverentiâ divini Numinis continerent se in castris, alioque morte puniendi. (Exod. 10, v. 10 et seq.) Finitâ sanctificatione, cum adesset tertius dies, quo lex decalogi esset promulganda, sex terribilia signa contigerunt in monte Sinai. 1. Totus mons ardebat igne. 2. Totus fumabat, quia ex igne, tanquam ex fornace ascendebat fumus. 3. Nubes densissimâ montem operiebat. 4. Audiebatur tonitruus. 5. Michabant fulgura. 6. Clangor tubæ seu buccinæ perstrepebat. (Exod. 19, v. 16 et seq. Hebr. 12, v. 18.) Tum demum Angelus tubali et horribili voci decalogum proclamabat (Exod.

20, v. 1), ut posset exaudiri à toto populo circumstante, id est, à tribus hominum millionibus qui tunc aderant in circuitu montis.

Nota, duplicem fuisse sonum buccinæ, unum confusum, quo populus evocabatur ex remotioribus castrorum partibus, ut veniret ad radicem montis in circuitu, et ibi legem decalogi paulò post promulgandam audiret. Alterum, distinctum et articulatum, quo Angelus in ipso monte existens, et Dei personam gerens, populo ad radicem montis jam collecto, decalogum promulgabat. Qualis autem fuerit illa buccina, disputant interpretes. Judæi fabulantur fuisse cornu illius arietis, qui ab Abrahamo pro Isaac fuit immolatus. (Gen. 22, v. 13.) Nostrî docent fuisse arcam, non corneam, et Angelum per collisionem aeris edidisse talem sonum, qualis ab inflatâ buccinâ vel tubâ pro dire solet. Vide Cornel. in cap. 19 Exodi.

Hæc omnia, quæ jam recensui, fuerunt figuræ seu umbræ eorum quæ postea in promulgatione legis evangelicæ facta sunt. Nam primò, sicut lex Mosaiica promulgata est die quinquagesimo post Pascha, id est, in Pentecoste; sic etiâ lex evangelicâ (Act. 2, v. 1.) Quintò, sicut illa in monte Sinai, ita hæc in monte Sion (Isai. 2, v. 5): ... *De Sion exiit lex, et verbum Domini de Jerusalem.* Tertio, sicut ibi audita sunt tonitrua et fulgura; ita hæc factus est repente de celo sonus, tanquam adveniens spiritibus vehementis. (Act. 2, v. 2.) Quarto, sicut ibi apparuit ignis et fumus; ita hæc... *dispertit linguæ, tanquam ignis.* (Ibid., v. 3.) Quintò, sicut ibi timore percussit sinus Judæi; ita hæc apostoli repleti sunt Spiritu sancto. (Ibid., v. 4.) Sextò, sicut Angelus clangore buccinæ verba decalogi perstrepebat; ita hæc tuba evangelicâ apostolorum ore insonuit. (Ibidem.) Videatur D. Hier. ad Fabiolam, Beda in Homil. Vigil. Pentecost., Cornel. in cap. 19 Exodi.

Quæstio vi. — *An lex Mosaiica obligaverit solos Judæos?* — Distinguendum est. Nam lex Mosaiica, ut suprâ dixi, fuit triplex: Moralis, ceremonialis et judicialis. Igitur moralis non solum Judæos, sed etiâ Gentiles obligabat. Nota: Lex moralis tripliciter spectari potest. 1. Nudè secundùm se. Sic semper obligavit Gentiles. 2. Quatenus habet annexas minas, terrores, et penas temporales à Moysè conscriptas. Sic obligabat solos Judæos. 3. Quatenus habet annexam gratiam Evangelii. Sic obligat Christianos. Lex ceremonialis et judicialis obligabat solos Judæos, quia solis Judæis fuit promulgata, ut patet Exod. 19 et seq. Quò etiâ spectat illud, Deut. 4, v. 8: *Quæ est enim alta gens sic inclita, ut habeat ceremonias iustitiae judicialis, et universam legem?* Et Ps. 147, v. 9: *Non fecit taliter omninationi et iudicia sua non manifestavit eis.* Et Rom. 3, v. 1-2: *Quid ergo amplius Judæo est?... Multum per omnes modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei.* Et Rom. 9, v. 4: *Quorum adoptio est filiorum et gloria, et testamentum, et legislatio.* Ex quibus testimoniis duo colliguntur; 1. legem fuisse datam soli populo Judæorum; 2. fuisse quamdam prærogativam illius populi, quòd ipsi soli data sit.

Dices: Non videtur fuisse prærogativa, sed omnis;

nam difficile fuit servare legem ceremonialiæ et judicialiæ. Nec Judæi poterant salvari, nisi illam servarent: Gentiles sine isto onere salvari poterant. — Resp.: Fuit simul onus et prærogativa, quia Judæi per illud onus magis erant Deo conjuncti et consecrati, quàm Gentiles sine illo onere; nam ratione legis habebant sacerdotium, sacrificia, sacramenta et promissionem venturi Christi: quæ omnia faciebant illos melioris conditionis, quàm Gentiles qui ista non habebant. Et hoc colligitur ex Scripturis citatis. Simile est de clericis et religiis, qui tametsi plus oneris in se suscipiant, et ad plura obligentur quàm laici, sunt tamen melioris conditionis, quia Deo magis conjuncti et consecrati, quæ magna prærogativa est. (Vide D. Th. 4-2. q. 98, art. 3, ad 5.)

Quæres 1^a: An hoc factum sit propter merita Judæorum, quod ipsis suis data sit lex, et non aliis? — Respond.: Non propter ipsorum merita, sed propter promissionem Dei, quæ Abraham facta est. Deus enim promiserat Abraham, quòd ex ipsis semine et posteritate nasceretur esset Christus. (Gen. 22, v. 18; et Gal. 5, v. 16.) Itaque propter hanc promissionem voluit populum illum, ex quo Christus erat nascenturus, peculiari quodam modo ab aliis distinguere, dando illi legem, prophetas, sacrificia et alia specialia ornamenta, quibus cæteras nationes antecederet, et Deo magis consecraretur, juxta illud Exod. 19, v. 5: *Eritis mihi in peculum de cunctis populis.* Et ratio est, quia lex, propheta, et sacrificia, tanquam figuræ quadam ordinabantur ad Christum venturum. Ergo quibus promissus erat Christus, illis danda erat lex, propheta, et sacrificia. Quæres 2^a: An Gentiles in nullo casu fuerint obligati ad observationem legis Mosaiicæ? — Respond.: Tunc erant obligati, quando volebant se aggregare populo Judæorum, et illorum religionem amplecti, ut patet ex illo Exodi 12, v. 48. *Si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, et facere phase Domini, circumcidetur prius omne masculinum ejus, et tunc ritù celebrabit, eritque sicut indigena terræ.* Dices: Hinc solum colligitur, quòd Gentiles, acceptâ circumcissione, poterint celebrare Pascha cum Judæis; non autem, quòd fuerint obligati. — Resp.: Utrumque colligitur. Nam circumcisio perindè se habebat in vetere Testamento, sicut se habet baptismus in novo. Unde sicut omnes baptizati obligantur ad legem evangelicam, ita omnes circumcisii obligabantur ad Mosaiicam. Quod confirmat apost. cum ait, Gal. 5, v. 2: *Testificor omni homini circumcidenti se, quantum debitor est universæ legis faciendæ.* Quæres 3^a: An lex Mosaiica (nempe ceremonialis, et judicialis) nullo modo pertinuerit ad Christianos? — Resp.: Sicut peritum ad Judæos, quoad obligationem et observationem, sic etiam pertinuit ad nos quoad significationem. Erat enim figura quadam eorum, quæ per Christum adimpleta sunt. Itâ Aug. lib. 19, contra Faustum, cap. 7, et sequentibus. Et colligitur illo generali principio 1 Cor. 10, v. 6: *Hæc autem in figurâ facta sunt nostri.* Et Hebr. 10, v. 1: *Umbram enim habens lex futurorum bonorum.*

Quæstio vii. — *Quàm strictè Judæos lex Mosaiica*

obligaverit? — Resp.: Obligavit strictissimè, ut patet ex illo Psal. 118, v. 4: *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.* Quod confirmari potest ex duplici capite: 1. Ex benedictionibus, quæ Deus promisit servantiibus legem; 2. ex maledictionibus, quæ comminatus est transgressoriibus. Utraque habentur Levit. 26, et Deut. 28. Aliquæ ex his recensebo. Benedictiones sunt hæc: *Si in præceptis meis ambulaveritis, et mandata mea custodieritis: 1. Dabo vobis pluvias temporibus suis. 2. Terra gignet germen suum. 3. Pomis arbores replebuntur. 4. Apprehendet messium tributa, vindemiam, et vindemia occupabit sementem. 5. Comedetis panem vestrum in saturitate. 6. Dabo pacem in finibus vestris, et non erit qui exterreat. 7. Auferam malas vestras. 8. Persequimini inimicos vestros, et currant coram vobis. 9. Persequetur quintus de vestris centum alienos: et centum de vobis decem millia. 10. Crescere vos faciam, et multiplicabimini. 11. Comedetis vetustissimâ veterum; et vetera, novis supereminetibus, proficietis. 12. Pomam tabernaculum meum in medio vestri: ambulabo inter vos, et ero Deus vester, vosque eritis populus meus.* Levit. 26, v. 5 et seq. Nunc sequuntur maledictiones. *Si non fueritis ea quæ à me constituta sunt: 1. Visitabo vos in egestate et ardore. 2. Frustrâ facietis sementem, quæ ab hostibus devorabitur. 3. Pomam faciem meam contra vos, et corruiet coram hostibus vestris, et subjiciemini his qui oderunt vos et fugietis a nemine persequente. 4. Dabo vobis calum desperi, sicut ferrum et terram eneam. 5. Immittam in vos bestias agri quæ consumant vos et pecora vestra. 6. Inducam super vos gladium ulorem foderis mei. 7. Mittam pestilentiam in medio vestri. 8. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum. Et quæ sequuntur, Levit. 26, v. 16 et seq. His addantur benedictiones et maledictiones quæ habentur, Deuter. 28, v. 15 et seq. Hinc constat, falsum esse, quod aliqui docent, legem Dei, observatæ esse impossibilem. Nam si servari non posset, cur Deus servantiibus promitteret benedictiones? Cur transgressoriibus minaretur tot maledictiones? Hoc posterius esset tyrannicum: illud prius inane ac supervacaneum. Si enim lex servari non potest, inane ac supervacaneum est dicere: si servaveris legem, dabo tibi multa bona; et tyrannicum est dicere: puniam te multis calamitatibus, si non servaveris. Utrumque absit à Dei bonitate.*

Quæstio viii. — *An lex Mosaiica nunc penitus abrogata sit?* — Respondet. Abrogata est, quoad præcepta ceremonialia et judicialia, non tamen quoad moralia, quæ in decalogo continentur, quatenus illa sunt juris naturalis. Prior pars patet ex Scripturis, Luce 16, v. 16: *Lex et prophete usque ad Joannem.* Et Gal. 5, v. 24-25: *Lex pedagagus noster fuit in Christo... At ubi venit fides, jam non sumus sub pedagogo.* Et Hebr. 7, v. 12: *Translatio enim sacerdotio, necesse est ut et legis translatio fiat.* Est autem abrogata propter has causas. Primò, quia erat imperfecta. (Hebr. 7, v. 18.) Secundò, erat grave jugum, quòd Judæi vix poterant portare. (Act. 15, v. 10.) Tertio, condehebat figuram.

et Synagoga potentium quaesierunt animam moam, et non proposuerunt te in conspectu suo. Et Eccli. 5, v. 70: Synagoga superbiorum non erit, sanctas. Et Apoc. 2, v. 9... Blasphemiaris ab his, qui se dicunt Iudaeos esse, et non sunt, sed sunt Synagoga Satanae. Et cap. 5, v. 9: Ecce dabo de Synagoga Satanae, qui dicunt se Iudaeos esse, et non sunt, sed mentiantur. Tertio, pro quibusdam adflictiis sermionibus, in quibus Iudaei singulis sabbatis solent Scripturam legere et explicare. De his frequens est mentio in Evangelio. Matth. 4, v. 23: Circuibat Iesus totam Galileam, docens in Synagogis eorum. Et Marci cap. 1, v. 21: Et statim sabbatis ingressus in Synagoga, docebat eos. Et Luc. 4, v. 16-17: Intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in Synagoga; et surrexit legere, et traditus est illi liber Isaia prophetae. Et Joan. 9, v. 22... Jam enim conspiraverunt Iudaei, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra Synagoga ferret, id est, interdiceretur publicis conventibus, qui in Synagoga celebrantur. Quod nos dicitur, excommunicari. — Nos hic agimus de Synagoga primo modo sumpta, id est, de tota Iudaorum congregatione seu Ecclesia, quatenus constat ex populo et sacerdotibus. Et quaeritur, 1 an fuerit visibilis? 2 An aliquando erraverit, vel defecerit a fide? 3 An fuerit figura Ecclesiae Christi? 4 An fuerit tanta perfecta, quam Ecclesia Christi est? De Synagoga tertio modo sumpta dicam aliquid cap. 12.

QUESTIO PRIMA. — An Synagoga fuerit visibilis? — De Synagoga statuendum est, sicut de quolibet communitate vel republica: in qua tria spectari possunt. Primum, multitudo seu collectio eorum hominum, qui in republica sunt. Secundò, externum regimen, quo magistratus politicus gubernat suos subditos. Tertio, interna affectio, qua subditi inter se, et cum suo magistratu, tanquam membra eum capite uniantur. Duo priora sunt visibilia, et externis sensibus percipiuntur. Tertium est invisibile. Nam externis oculis videmus cives et magistratum, qui in republica sunt: videmus externam politiam et gubernationem; sed non videmus internum affectum, quem quisque habet, aut habere debet. Idem dico de Synagoga. Tria in ea spectari poterant. Primum, multitudo seu collectio Iudaorum, qui erant in Synagoga. Secundò, externum regimen ecclesiasticum, sacrificia, sacramenta, purificationes, oblationes et similes ceremonie Mosaeicae. Tertio, interna fides et charitas, qua omnes vel erant, vel esse debebant inter se uniti. Duo priora erant visibilia, tertium invisibile. Idem de Ecclesia Christi. Sunt in ea visibiles Christiani: est visibile regimen, quo praedati gubernant suos subditos, docendo, hortando, iudicando, puniendo, sacramenta administrando. Est interna fides et charitas, qua inter se conueniunt sunt. Unde sequitur, non aliter de Synagoga ex Ecclesia, quam de republica vel civitate statuendum esse. Sicut ergo absolute loquendo, recte dicitur, rempublicam Venetam, aut civitatem Viennensem esse visibilem et conspicuam, ita similiter Synagoga et Ecclesiam esse visibilem et conspicuam. Est enim par ratio, ut explicatum est.

QUESTIO II. — An Synagoga aliquando erraverit, vel a fide defecerit? — Lutherani et Calvinistae docent saepe illam errasse, et a fide defecisse. Primum tempore Moysis, quando Aaron cum toto populo adoravit vitulum. (Exodi 32, v. 4.) 2. Tempore Elias, quando nullus mansit fidelis, nisi solus Elias, ut ipsemet conquiretur, 5 Reg. 19, v. 14... Derelictus sum ego solus, et quaerunt animam meam. 5. Tempore Isaiae et Jeremie quando omnes recesserunt a Deo, Isaiae 1, v. 5: Cognovit bos possessorem suum, et asinus praesepe domini sui: Israel autem me non cognovit. Et adde Jerem. 2, v. 15: Duo mala fecit populus meus: me derelinquerunt fontem aquae vivaee, et foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quae continere non valent aquas. Et 2 Paral. 15, v. 5: Transibant autem multi dies in Israel absque Deo vero, et absque sacerdote doctore et absque lege. 4. Tempore passionis Christi, quando tota Synagoga cum omnibus caeremoniis suis — expiravit. Resp.: Hic multa asserunt, quae examinanda sunt. Primum est, Synagoga tempore Moysis in adorando vitulo defecisse a fide. Falsum est. Non defecit tota Synagoga, sed pars ejus. Non enim defecit Moyses nec levite et sacerdotes, ut patet ex illo Exodi 32, v. 25-26: Videns ergo Moyses populum... ait: si quis est Dominus, jungatur mihi. Congregatique sunt ad eum omnes filii Levi. Erant autem filii Levi viginti duo milia, ut habetur Num. 3, v. 39. Alterum est, Synagoga tempore Eliae, Isaiae, Jeremie, defecisse a fide. Hic opus est distinctione. Nam duo regna pertinebant ad Synagoga: alterum Iuda, quod constabat duabus; alterum Israel, quod constabat decem tribubus. Hoc posterius statim a principio, sub primo rege Jeroboam, defecit a vera fide, et publice cepit idola adorare (5 Reg. 12, v. 19), et in eo statu permansit usque ad captivitatem: juxta illud 4 Reg. 17, v. 22-25: Ambulaverunt filii Israel in universis peccatis Jeroboam, quae fecerat, et non recesserunt ab eis, usquequo Dominus auferret Israel a facie sua... in Assyrios. Nihilominus semper aliqui fuerunt in illo rege, qui abstinere ab idololatria, et verum Deum agnoscerent, etiam tempore Eliae. Nam cum ipse putaret se solum relictum esse in cultu veri Dei, audivit responsum a Domino 5 Reg. 19, v. 18: Derelinquam milia in Israel septem milia virorum, quorum genua non sunt incurvata ante Baal. Et similiter de Tobia legitur, Tobia 1, v. 5-6: Cum irent omnes ad vitulos aureos quos Jeroboam fecerat rex Israel, hic solus fugiebat consortia omnium: sed pergebat in Jerusalem, ad templum Domini, et ibi adorabat Dominum Deum Israel. In regno Iuda alter res se habuit. Nam aliqui reges fuerunt boni et cutores veri Dei, ut Asa, Josaphat, Azarias, Joathan, Ezechias, et Josias, sub quibus vera religio, vel restaurata, vel conservata est. Alii mali et idololatrae, ut Achaz, Manasses, Amon. Alii denique non quidem idololatrae, sed tamen mali. Semper tamen in templo Salomonis videtur mansisse usus sacrificiorum secundum legem Mosaicam usque ad captivitatem Babylonicam, ut colligitur ex illis verbis 2 Machab. 1, v. 19: Cum in Persidem duccerent Patres nostri, sacerdotes, qui tunc cultores Dei

erant, acceptum ignem de altari occultis absconderunt in talle, ubi erat puteus altus et siccus. Loquitur de igne occultis a Deo misso, quo utebantur sacerdotes in quotidianis sacrificiis. (Levit. 9, v. 24.) Igitur ignis ille fuit conservatus in templo, usque ad illud tempus, quo Iudaei in Persidem captivi abducebantur. Tertium est, Synagoga tempore Christi expirasse. Hoc verum est, non quòd tempore Christi a vera fide quam antea profetelatur, sed quia tunc repudiata est cum suis caeremoniis et sacrificiis, ac in ejus locum successit Ecclesia Christi. Ubi obiter notandum est, potuisse haec quinque spectari in Synagoga. 1. Legem Mosaicam. 2. Prophetiam de Christo. 3. Sacerdotium et sacrificia legalia. 4. Supremam potestatem judicariam, quae erat in pontifice et concilio. 5. Infallibilem Dei assistentiam, quae illi potestati erat annexa. Quando et quomodo singula expiraverint, dicam paucis. Lex Mosaeica, quoad obligationem abrogata est in morte Christi, ut docet S. Thomas in 4-2, q. 103, art. 3, ad 2 et alii passim. Tunc enim amissum obligandi, quia tunc velum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum. (Matth. 27, v. 51.) Et tunc Christus dixit in cruce: Consummatum est. Unde sequitur, ante mortem Christi, vigeasse simul legem Mosaicam et evangelicam: post mortem, solum evangelicam. Prophetia de Christo fuit multiplex: alia de venturo Christo in hunc mundum; alia de ejus doctrina et miraculis; alia de morte et passione; alia de descensu ad inferos, alia de resurrectione. Unaquaeque earum tunc expiravit, quando impletum fuit id quod per eam praedicebatur. V. G. Prophetia de venturo Christo, expiravit per adventum Christi, Luc. 16, v. 16: Lex et prophetae usque ad Joannem. Et sic deinceps. Sacrificia legalia sunt etiam abrogata per mortem Christi, sicut lex Mosaeica. (Quod maxime verum est de cruentis sacrificiis, in quibus mactabantur animalia. Erant enim figurae seu umbræ cruenti sacrificii, quo Christus in ara crucis erat mactandus. Itaque adveniente hoc sacrificio, necesse fuit illa expirare; sicut adveniente sole, facessunt tenebrae. Suprema potestas judicaria, itemque divina assistentia illi annexa, non videtur simul, seu eodem momento tota expirasse, sed successive, et quasi per partes. Nam primum certum est, Christum habuisse majorem potestatem judicariam, et uberiorum Dei assistentiam, quam habuerit pontifex in veteri Testamento juxta illud Matth. 28, v. 18: Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra. Itaque pontifex, respectu Christi, non potuit amplius habere supremam, tamen habuerit supremam in suo ordine ac statu. Deinde, assistentia divina paulatim subtrahata est, quod facile ostendi potest in iis conciliis, quae post Christi Nativitatem a pontifice et sacerdotibus celebrata sunt. Tria potissimum recensendo. Primum, tempore Herodis, quando tres magi venerunt Jerosolymam. Alterum, tempore Lazari resuscitati, quando disputabatur, quid de Christo tot miracula faciente, statuendum esset. Tertium, tempore captivitatis Christi, quando a Caipha ad mortem condemnatus est. In primo mansit integra assistentia divina, in altero di-

minuta est, in tertio penitus sublata. Quod sic demonstrat: Primum concilium convocatum est propter Herodem, qui a principibus sacerdotum sciscitabatur, ubi Castrus, juxta prophetiarum vaticinia, esset nasciturus? Matth. 2, v. 5-6. Et responsum est: In Bethleem Juda. Sic enim scriptum est per prophetam: Et tu, Bethleem, terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda. Ex te enim exiit Dux, qui regat populum meum Israel. Quo decisis fuit vera et infallibilis, ac proinde ex vera et infallibili Dei assistentia profecta. Alterum celebratum fuit occasione miraculi, quo Christus Lazarum resuscitavit, Joan. 11, v. 47 et seq.: Collegerunt ergo Pontifices et Pharisei concilium et dicebant: quid facimus? Quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: et venient Romani, et tollent nostrum locum, et gentem. Unus autem ex ipsis, Caiphas nomine, cum esset Pontifex anni illius, dicit eis: Vos nescitis quidquam, nec cogitatis, quia dixi vobis, ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat. Hoc autem a semetipso non dixit; sed cum esset Pontifex anni illius, prophetavit, quod Jesus mortuus erat pro gente, etc. Ex his manifeste constat, Caipham ex una parte errasse, ex altera non errasse: et partim ex odio, more humano, partim ex assistentia Spiritus sancti, more prophético, locutum esse. In eo errabat, quòd Christum innocentem morti adjudicaret; et hoc ex invidia et emulatione (Matth. 27, v. 18); in eo non errabat, quòd praediceret Christum mortuum pro salute Iudaorum; et non ex semetipso, id est, ex proprio judicio et affectu humano, sed ex divino instinctu, qui Pontifici, ratione sui officii, solet assistere. Tertium celebratum fuit, instante Christi passione, Matth. 26, v. 59, ubi sacerdotes quaerebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent. Et tandem lata est haec sententia, Cuius est mortis: qua sine dubio fuit iniqua, nec ullo modo a Deo inspirata, sed potius a diabolo, ut jam antea dictum erat a Christo, Joan. 8, v. 44: Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere: ille homicida erat ab initio. Nec quidquam in illo concilio gestum est, ex quo constare possit, divinam assistentiam adfuisse.

QUESTIO III. — An Synagoga fuerit figura Ecclesiae Christi. — In figura duo spectari debent. Primum, quòd representent rem figuratam: quo pacto erunt sacrificia Mosaeica representabant cruentum sacrificium Christi in cruce. Secundò, quòd sit imperfectior re figurata, sicut umbra est imperfectior quam corpus, et rudis delineatio imaginis est imperfectior quam ipsa imago consummata; et vetus Testamentum est imperfectius quam novum. Utrumque accommodandum est Synagoga respectu Ecclesiae. Primum ergo quaeritur, in quo Synagoga representaverit Ecclesiam? — Resp.: In his punctis: 1. Primum, sicut Synagoga edificata fuit a Moysse, qui erat famulus Dei; ita Ecclesia a Christo, qui est Filius Dei. (Hebr. 3, v. 5-6.) 2. Sicut Moyses fuit primus monarcha, seu visibile caput Synagoga; ita Christus Ecclesiae. (Ephes. 5, v. 25.) 3. Sicut Synagoga post mortem Moysis sen-

per gubernata fuit ab uno visibili capite, nempé à Pontifice; sic etiam Ecclesia post mortem Christi. (Joan. 21, v. 17: *Pasce oves meas.*) 4. Sicut Synagoga habuit sua sacramenta, sacrificia, et alias caeremonias ad cultum Dei pertinentes; sic etiam habet Ecclesia. 5. Sicut Synagoga fuit visibilis, quoad externam populi gubernationem, et invisibilis, quoad internam fidem; ita etiam Ecclesia.

Hic notandum est, sicut Synagoga fuit figura Ecclesiae, ut jam dixi, ita Moyses fuisse figuram Christi. Est autem multiplex analogia inter utrumque. Primò, uterque natus est in aliena terrâ: Moyses in Ægypto; Christus in Bethleem. 2. Moyses positus est in fiscellâ; Christus in præsepio. 3. Rex Pharaeo persecutus est Moysen, et reliquos infantes Hebraeorum in Ægypto; Herodes persecutus est Christum et reliquos infantes in Bethleem. 4. Moyses eduxit populum ex servitute Ægypti; Christus ex servitute diaboli. 5. Moyses duxit populum per mare Rubrum; Christus per baptismum. 6. Moyses fuit mediator veteris Testamenti; Christus novi. 7. Moyses dedit legem veterem: Christus novam seu Evangelicam. 8. Moyses antequam daret legem, jejunavit quadraginta diebus; Christus similiter. 9. Moyses accepit sponsam Æthiopiassam; Christus sponsam Ecclesiam de qua scriptum est, *Nigra sum, sed formosa.* 10. Moyses instituit septuaginta seniores; Christus septuaginta discipulos. 11. Moyses misit duodecim exploratores in Palestinam; Christus duodecim apostolos in orbem universum. 12. Moyses per virgines suam fecit magna miracula; Christus majora per lignum crucis.

QUESTIO IV. — *An Synagoga fuerit tam perfecta, quam Ecclesia Christi?* — Respond.: In multis fuit imperfectior. Primò, Synagoga fuit ancilla: Ecclesia est domina. Galat. 4, v. 51: *Non sumus ancillæ filii, sed liberae.* 2. Synagoga quia erat ancilla, nonquam repudiabatur. De illâ dictum est Galat. 4, v. 50: *Ejice ancillam et filium ejus.* De hæc verò, Isai. 54, v. 5: *Noli finire, quia non confundis, neque erubesces.* 3. Synagoga habuit prophetas et sacerdotes, per quos Deus populo loquebatur; Ecclesia habet ipsum Filium Dei incarnatum, qui in propria personâ locutus est nobis. (Hebr. 1, v. 2.) 4. Synagoga accepit à Moysen nudam legem precipientem, Ecclesia accepit à Christo legem precipientem et gratiam adjuvantem. (Joan. 1, v. 17.) 5. Synagoga fuit exigua, et intra Palestinæ terminos comprehensa: Ecclesia est catholica, et toto orbe diffusa. (Marc. 16, v. 15; et Rom. 10, v. 18.) 6. Synagoga non fuit mater omnium fidelium, sed tantum aliquorum, quia multi fideles extra Synagogam salvabantur, ut Ninivite, de quibus Matth. 12, v. 41. Ecclesia est mater omnium fidelium, et nemo extra illam salvari potest. Hoc pulchrè ostendit Aug. lib. de Unit. Eccles., cap. 19, cum ait: *Ad ipsam salutem et vitam æternam nemo pervenit, nisi qui habet caput, Christum. Habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in ejus corpore fuerit, quod est Ecclesia.* Quod etiam variis rationibus confirmat

serm. 181, de temp. 1. Quia in solâ Ecclesiâ immolata hostia Salvatoris. 2. In solâ vivâ laborantes accipiunt mercedem denarii. 5. Omnes qui extra arcam Noe fuerunt, diluvio extintæ sunt. 4. Membrum, quod non manet in corpore, vitam habere non potest. 5. Ramus præcisus ab arbore, non potest germinare. 6. Rivus à fonte separatus, exarescit.

Alii hanc addunt: Christus est sponsus Ecclesiae: at Christus non est adulter, nec generat filios ex adulterâ. Ergo non generat filios, nisi ex sponsâ suâ Ecclesiâ. Nemo igitur filius Christi est, nisi matrem agnoscat Ecclesiam. Quò spectat illud Cypriani lib. de Unit. Eccles.: *Non habet Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet Matrem.* Quod etiam repetit Aug. lib. 4, de Symbolo ad Catechum. cap. 15.

CAPUT VII.

DE MINISTERIS SYNAGOGÆ ORDINARIIS, QUI ERANT LEVITÆ, SACERDOTES ET PONTIFEX.

In statu naturæ, qui duravit ab Adamo usque ad Moysen, omnes primogeniti erant sacerdotes, et divini cultui peculiariter mancipati. At in statu legis Mosaicæ, qui duravit à Moysen usque ad Christum, voluit quidem Deus omnes primogenitos sibi sanctificare (Exodi 15, v. 2); sed tamen in illorum locum, ex duodecim tribubus Israël, elegit tribum Levitæ, camque divino servitio præ cæteris destinavit, juxta illud Num. 3, v. 12: *Ego tuli Levitas à filiis Israël pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israël, eruntque Levitæ mei.* Et cap. 8, v. 6: *Tolle Levitas de medio filiorum Israël, et purificabis eos.* Et infra, v. 15 et seq.: *Statuas Levitas in conspectu Aaron et filiorum ejus, et consecrabis oblatos Domino ac separabis de medio filiorum Israël ut sint mei. Et postea ingredientur tabernaculum foderis, et serviant mihi.* Et iterum, v. 18 et 19: *Tuli Levitas pro cunctis primogenitis filiorum Israël, ut serviant mihi in tabernaculo, et erent pro eis, ne sit in populo plaga.* Porrò in tribu Levi, tria hominum genera distingui solent. Primò, Levitæ propriè dicti. 2. Sacerdotes. 3. Summus Sacerdos seu Pontifex. Tametsi enim omnes qui erant ex tribu Levi generatim vocati fuerint Levitæ, sui filii Levi; tamen, ex usu Scripture, Levitæ propriè dicti distinguebantur à sacerdotibus et Pontifice; nam illi soli vocabantur sacerdotes, qui offerebant victimas et sacrificia. Illi verò Levitæ, qui sacerdotibus ministrabant. Inter sacerdotes, qui erat Summus, vocabatur Pontifex. De his omnibus, ac potissimum de Pontifice agendum est hoc ordine. Primò, ex quâ familia fuerit Pontifex? 2. Que fuerit successio Pontificum? 3. Quo ritu consecrati fuerint Levitæ, sacerdotes et Pontifex? 4. Quod fuerit illorum officium? 5. Quo restituti et ornati fuerint usi? 6. Quos et quomodo reditas habuerint. 7. An aliquandò debeant servare continentiam ab uxoribus? 8. Quanta fuerit illorum, et potissimum Pontificis auctoritas apud populum? 9. Que utilitas ex his omnibus colligi possit?

QUESTIO PRIMA. — *Ex quâ familia fuerit Pontifex?* In tribu Levi erant multæ familie, que omnes servi-

divino destinabantur. Pontificatus, seu summum sacerdotium, secundum legem ordinariam, erat in solâ familiâ Aaron. Habuit autem Aaron quatuor filios, Nadab, Abiû, Eleazar et Ithamar. (Num. 3, v. 2.) Hi omnes simul à Moysen consecrati sunt; Aaron quidem in summum sacerdotem seu Pontificem; filii ejus in simplices seu minores sacerdotes. (Exodi 29, per totum.) Duo primi, Nadab et Abiû, occisi sunt à Deo, quòd ignem alienum obtulissent (Levit. 10, v. 1), et sine liberis decesserunt. (1 Paral. 24, v. 2.) Reliqui duo, Eleazar et Ithamar, manserunt in officio sacerdotali, cum hoc tamen discrimine ut Eleazar succederet patri in pontificatu, non autem Ithamar; et rursum Eleazaro succederet filius ejus primogenitus; et hinc etiam primogenitus, et sic deinceps. Alii omnes essent simplices sacerdotes.

QUESTIO II. — *Que fuerit successio Pontificum.* — Aaron fuit primus Pontifex à Deo constitutus, et à Moysen consecratus cum jure successionis. (Ecclesiast. 45, v. 8.) Quod addo propter Moysen, qui fuit etiam Pontifex, et quidem ante Aaronem; sed extraordinarius, et sine jure successionis. Nam filii Moysis non erant Pontifices; imò nec sacerdotes quidem, sed tantum Levitæ, qui serviebant sacerdotibus. (1 Paral. 25, v. 14.) Aaroni successit Eleazar, filius ejus, cum pari potestate; et hinc similiter Phinees, cui propter zelum divini honoris promisit Deus sempiternum pontificatum, juxta illud Num. 25, v. 15: *Erit tibi tam ipsi quam semini ejus pactum sacerdotii sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, et expiavit scelus filiorum Israël.* Et 1 Mach. 2, v. 54: *Phinees pater noster, zelando zelum Dei, accepit testamentum sacerdotii æterni.* Idem repetitur Eccl. 45, v. 28.

Hic duæ occurrunt difficultates. Una, cur Deus promiserit Phineæ et semini ejus pontificatum sempiternum, cum ei deberetur jure successionis? Nam Phinees erat primogenitus Eleazari; primogenitus autem ex Dei ordinatione, succedebat patri in pontificatu. Altera, quomodò hæc promissio fuerit impleta, cum constet Heli et multos alios fuisse Pontifices, qui tamen non erant ex semine Phineæ, sed ex familiâ Ithamar? — Ad priorem sic respondeo. Jus successionis in eo consistebat, ut patri succederet filius primogenitus, si viveret. Si autem patre adhuc superstitè, moreretur primogenitus, tunc secundogenitus in ejus locum subrogaretur. Itaque primogenitus nunquam erat certus se successurum patri in pontificatu, nisi mortuo patre. Nam illo vivo, non erat certus se victurum post patrem. Deus ergo, vivente adhuc Eleazaro, promisit fore ut Phinees, qui erat primogenitus Eleazari, superstes esset parenti suo, et ei in pontificatu succederet cum suis posteris, quod etiam factum est. Ad posteriorem duplex est responsio. Una, promissionem illam fuisse verè impletam, quia jus pontificatus semper mansit apud posteros Eleazari, et Phineæ; tametsi usus illius juris aliquandò fuerit in familiâ Ithamar. Itaque posteros Eleazari et Phineæ semper fuisse Pontifices de jure; posteros verò Ithamar fuisse aliquandò Pontifices de facto. Altera, pro-

missionem illam non fuisse absolutam, sed conditionatam, ac proinde, quamdiù servata est conditio, validam fuisse promissionem: quandò autem desit servari, revocata esset. Fuisse autem hæc conditionem, ut jus Pontificatus maneret apud posteros Eleazari et Phineæ, quamdiù hæc ac legitime eo fungerentur: si secus facerent, privarentur illo jure. Fecisse autem secus, itaque privatos esse Ego, salvo meliori judicio, puto utramque responsionem temperandam esse hoc modo. Duo spectari possunt in pontificatu. 1. Jus seu potestas ordinaria. 2. Usus seu exercitium. Jus absolutè promissum est Phineæ et posteris ejus. Usus seu exercitium sub conditione, si non offenderent. Itaque posteri Phineæ fuerunt Pontifices de jure; posteri verò Ithamar, fuerunt aliquandò de facto (1). Post Phinees in eadem lineâ successerunt hi tres, Abisue, Bocci, Ozi. Deinde translatus est pontificatus ad posteros Ithamar; ac primùm ad Heli, ut tradit Joseph, lib. 5 Antiq. in fine, et alii. Hic tria disputari solent. 4. Quare hæc translatio facta sit? — Respondeo, in ponam peccati et negligentia cultus divini. 2. Quandò manserit pontificatus in familiâ Heli? — R.: Usque ad tempora Salomonis, qui eiecit Abiathar, et assumpsit Sadoc (ut paulo post dicam). 3. Quis successerit Heli in pontificatu? — Resp.: Heli habuit duos filios sacerdotes, Ophni et Phinees. (1 Reg. 1, v. 5.) Uterque mortuus est ante patrem. (1 Reg. 4, v. 11.) Itaque neuter potuit illi in pontificatu succedere (2). Porrò Ophni nullum legitur reliquisse filium. Phinees reliquit duos, Achitob et Ichabod, posthimum. (1 Reg. 4, v. 21; et 1 Reg. 14, v. 5.) Achitob successit Heli avo suo in Pontificatu, et alii deinceps hoc ordine: I. Heli, Pontifex et iudex. (1 Reg. 1, v. 5 et 4, v. 18.) II. Achitob, nepos Heli. (1 Reg. 14, v. 3.) III. Achias, filius Achitob, sub Saule. (Ibid. IV. Achimelech, filius Achitob, et frater Achie (1 Reg. 14, v. 3), qui Davidi fugienti dedit panes propositionis et gladium Goliath (1 Reg. 17, v. 6-9), et ob eam causam à Saule, cum aliis sacerdotibus, occisus est. (1 Reg. 22, v. 21.) V. Abiathar, filius Achimelech, qui evasit manum Saulis et fugit ad Davidem. (1 Reg. 22, v. 20.) Mansit autem in pontificatu usque ad tempora Salomonis. (3 Reg. 2, v. 27.)

Post Abiathar, iterum rediit pontificatus ad familiam Eleazari et Phinees. Nam Salomon, ut insinuat, eiecit Abiathar, propter conspirationem cum Adonia

(1) Pro valore solum requirebatur, ut Pontifex constitutus esset sacerdotali esset familia: non enim Salomon duntaxat, sed et Antiochus Epiphanes, Aristobulus et Herodes legitimos Pontifices deposuerunt et alios intruserunt, qui et functiones pontificales exercuerunt et à Synagoga ut tales agniti fuerunt, 2 Mach. cap. 4, Jos. lib. 15. Ant. cap. 2 et 5.

(2) Capita familiarum sacerdotum, principes sacerdotum summi et primi sacerdotes, nonnunquam vocantur, quod notare jure ob difficultates quasdam, Salomon duntaxat, et alii Pontifex plures habuisse nomine, vel, quod magis torquet interpretet, plures simul Pontifices fuisse videtur. Sic à quibusdam solvitur antilogia, Marc. 2, v. 26; 1 Reg. cap. 21, v. 1, etc.